کوهنوردان اتریشی در البرز و زاگرس: سفری در قلب کوهستان های ایران(ویراست اول)

۱. درآمد: ردپای کوهنوردان اتریشی در فرازهای البرز و زاگرس

رشته کوه های البرز و زاگرس، دو ستون مهم جغرافیایی و طبیعی ایران هستند که مقصدی جذاب برای کوهنوردان سراسر جهان به شمار می روند. کوهنوردان اتریشی، با تجربه ی بالای خود در صعود به قله های مرتفع آلپ و هیمالیا، از اوایل قرن بیستم به ایران سفر کرده و در کاوش و فتح قله های البرز و زاگرس نقش مهمی ایفا کرده اند. این نوشتار به بررسی فعالیت های کوهنوردان اتریشی در این دو رشته کوه، اهمیت تاریخی و فرهنگی این صعودها، و تأثیر آنها بر شناخت جهانی کوهستان های ایران می پردازد.

۲. تاریخچه کوهنوردی در البرز و زاگرس

رشته کوه البرز، که در شمال ایران از مرز جمهوری آذربایجان تا مرز ترکمنستان و افغانستان امتداد دارد، با قله های سر به فلک کشیده ای مانند دماوند (۵۶۱۰متر)، علم کوه (۴۸۵۰متر) و توچال (۳۹۶۲متر)، مقصدی جذاب برای کوهنوردان است. جبهه شمالی البرز، با جنگل های سرسبز و رطوبت دریای خزر، و درمقابل جبهه جنوبی خشک و کم باران، چالش های جذابی برای صعود کوهنوردان ایجاد می کند. رشته کوه زاگرس نیز که در غرب و جنوب غربی ایران، از ترکیه تا استان هرمزگان کشیده شده است، با قله هایی مانند دنا (۴۴۴۸متر)، زردکوه (۴۲۰۰متر) و اشترانکوه (۴۲۵۰متر)، به دلیل پوشش برفی دائمی و تنوع زیستی، مقصد جذاب دیگری برای کوهنوردان است.

کوهنوردی مدرن در ایران از اواخر دوره قاجار و با ورود کاوشگران اروپایی آغاز شد. اولین صعود موفق به قله دماوند توسط تیلور تامسون انگلیسی در سال ۱۸۷۳ انجام شد و پس از آن ایرانیان به این حوزه علاقه مند شدند. در سال ۱۸۵۷، سرهنگ محمد صادق خان قاجار به‌عنوان اولین ایرانی، این قله را فتح کرد و ارتفاع آن را ۶۶۱۳ ذرع تعیین نمود.

اما کوهنوردی به شکل ساختاریافته و تشکیلاتی آن در ایران از ابتدای دهه ۱۳۲۰ خورشیدی (دهه ۱۹۴۰ میلادی) به صورت رسمی آغاز شد. پیشگامانی مانند محمود اجل، کاظم گیلان‌پور و جلیل کتیبه ای پایه‌گذاران این سبک جدید بودند. کوهنوردان و کارشناسان اروپایی (به‌ویژه آلمانی‌ها، اتریشی‌ها، فرانسوی‌ها و بریتانیایی‌ها) نیز نقش شتاب‌دهنده فنی و آموزشی را در این حوزه ایفا کردند. انجام صعودهای مستند و نقشه‌برداری، گشایش مسیرهای

دیواره‌ای و فنی از جمله در علم کوه، انتقال تکنیک و دانش ابزار از طریق برپایی کارگاه های آموزشی و صعود زمستانه و تأسیس پناهگاه‌ها با الگوبرداری از سبک کلبه های کوهستانی در آلپ از جمله اقدامات کارشناسان خارجی در حوزه ی کوهنوردی در ایران است.

اتریش نیز به عنوان یکی از قطب های کوهنوردی در اروپا و جهان، با سنت دیرینه ی صعود به قله های آلپ، از پیشگامان این فعالیت در ایران بود. کوهنوردان و جغرافی دانان اتریشی، با دانش فنی و تجربه در شرایط سخت کوهستانی، به ایران آمدند تا قله های بکر البرز و زاگرس را کاوش کنند.

۳. کوهنوردان اتریشی در البرز و زاگرس

یکی از برجسته ترین اتریشی هایی که در کوهستان های ایران فعالیت داشت، هانس بوبک (Hans Bobek) جغرافیدان برجسته بود. او در دهه ۱۹۳۰ سفرهای بسیاری به ایران انجام داد و مطالعات عمیقی درباره یخچال های طبیعی البرز و زاگرس منتشر کرد. بوبک، با بررسی یخچال های دماوند، علم کوه، سبلان و زردکوه، اطلاعات ارزشمندی درباره جغرافیای کوهستانی ایران ارائه داد. او در یادداشت های خود عنوان کرد که یخچال های طبیعی ایران، اگرچه در مقایسه با آلپ کوچکترند، اما در ارتفاعات بالای ۳۸۰۰ متر همچنان وجود دارند و از نظر زمین شناسی حائز اهمیت هستند. این مطالعات به عنوان نقطه آغاز این مسیر، راه را برای کوهنوردان بعدی هموار کرد..

یکی دیگر از کوهنوردان معاصر اتریشی که در ایران شهرت یافت، اولی اشتک (Ueli Steck) بود. اشتک، ملقب به «ماشین سوئیسی» (اگرچه اتریشی الاصل نبود، اما در منابع گاهی به اشتباه اتریشی نامیده شده)، به دلیل سرعت وتکنیک در صعودهای انفرادی شناخته می شد. او در دهه ۲۰۰۰ به البرز سفر کرد و مسیرهایی در علم کوه و دماوند را پیمود. سبک کوهنوردی سبک بار اشتک، که با حداقل تجهیزات انجام می شد، الهام بخش کوهنوردان ایرانی شد.

همچنین می توان از دیگر کوهنوردان اتریشی که به مطالعه ی رشته کوه البرز پرداختند، نام برد:

تئودور کوتشی (Theodor Kotschy) گیاه‌شناس و کوهنورد مشهور اتریشی که در سال ۱۸۴۳ برای جمع‌آوری گونه‌های گیاهی به ایران سفر کرد. کوتشی جزو اولین خارجی‌هایی است که خط الرأس‌های البرز مرکزی را پیمود و تلاش موفقی برای صعود به قله دماوند داشت. او گزارش‌های دقیقی از پوشش گیاهی دامنه‌های البرز به اروپا فرستاد.

یاکوب ادوارد پولاک (Jakob Eduard Polak) پزشک اتریشی ناصرالدین‌شاه و استاد دارالفنون، در دهه ی ۱۸۵۰ به همراه دیگر اساتید اتریشی دارالفنون، صعودهای متعددی به قله توچال و دامنه‌های شمالی البرز انجام داد.

هدف او بررسی‌های زمین‌شناسی دشت لار و آب وهوای ارتفاعات تهران بود که پایه‌گذار شناخت اولیه خط الرأس البرز شد.

کارل گوبا (Karl Guba) از کوهنوردان پیشگام اتریش بود که در اواخر قرن نوزدهم به البرز آمد و موفق به صعود ثبت‌شده به قله دماوند شد. گزارش‌های فنی او از یخچال‌ها و مسیرهای صعود البرز، منبع مهمی برای کوهنوردان اروپایی بعدی گردید.

والتر کوشل (Walter Koschel) عکاس و پژوهشگر کوهستان اهل اتریش که پروژه بزرگ «پیمایش و دورزنی قله دماوند» را در سال ۲۰۰۰ انجام داد. او کتاب جامع و ارزشمندی به نام «دماوند، بلندترین کوه ایران» را در اتریش منتشر کرد که شامل دقیق ترین نقشه‌های توپوگرافی و کروکی‌های البرز مرکزی است.

در رشته کوه های زاگرس نیز، قله دنا به دلیل ارتفاع و چالش های فنی، توجه کوهنوردان اتریشی را جلب کرد. دنا، با ۴۴ قله بالای ۴۰۰۰ متر، از دشوارترین مسیرهای کوهنوردی ایران است و نیاز به تجهیزات حرفه ای مانند کفش مناسب، باتوم و طناب دارد. اتریشی ها، با تجربه در صعودهای زمستانی آلپ، در دهه های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ به این منطقه سفر کردند و گزارش هایی از مسیرهای صعود و شرایط یخچالی دنا ارائه دادند. این گزارش ها به توسعه کوهنوردی علمی در زاگرس کمک کرد.

٤. ویژگی های صعودهای کوهنوردان اتریشی در البرز و زاگرس

دانش فنی پیشرفته: اتریشی ها با تجربه در آلپ، از تکنیک های مدرن مانند صعود با طناب و کرامپون در مسیرهای یخچالی استفاده می کردند. این تکنیک ها در صعود به علمکوه و دنا کاربرد داشتند.

- مطالعات علمی: برخالف برخی کوهنوردان که تنها به فتح قله علاقه داشتند، کوهنوردان اتریشی، مانند بوبک، صعودها را با مطالعات جغرافیایی و زمین شناسی ترکیب کردند.
- احترام به طبیعت: گزارش ها نشان می دهد که کوهنوردان اتریشی به حفظ محیط زیست کوهستان ها توجه داشتند و از تخریب مسیرها اجتناب می کردند.
- همکاری با محلی ها: اتریشی ها اغلب با راهنمایان ایرانی همکاری می کردند، که به تبادل فرهنگی و بهبود مهارت های کوهنوردی محلی منجر شد.

۵. اهمیت تاریخی و فرهنگی حضور کوهنوردان اتریشی

حضور کوهنوردان اتریشی در البرز و زاگرس، فراتر از صعودهای ورزشی، اهمیت علمی و فرهنگی داشت. مطالعات هانس بوبک درباره یخچال های طبیعی، به شناخت بهتر تغییرات اقلیمی ایران کمک کرد. او گزارش داد که یخچال سرچال در تخت سلیمان (علم کوه) با ۷ کیلومتر طول، بزرگترین یخچال طبیعی ایران است، و یخچال های زردکوه در زاگرس نیز از نظر زمین شناسی منحصربه فردند. این اطلاعات، که در دهه ۱۹۳۰ منتشر شد، همچنان در مطالعات جغرافیایی ایران مرجع هستند.

حضور اتریشی ها در کوهستانهای ایران همچنین به تقویت روابط دوجانبه میان ایران و اتریش کمک کرد. در دوره پهلوی، با گسترش روابط دیپلماتیک، تبادلات علمی و فرهنگی دو کشور نیز افزایش یافت. اتریشی ها، با احترام به فرهنگ ایرانی و همکاری با کوهنوردان محلی، به انتقال دانش کوهنوردی مدرن کمک کردند. برای مثال، ساخت تله کابین توچال در سال ۱۳۵۳ با همکاری شرکت اتریشی «دوپل مایر» انجام شد، که دسترسی به قله توچال را برای کوهنوردان آسانتر کرد و به توسعه گردشگری کوهستانی در البرز کمک نمود.

کوهنوردان اتریشی همچنین به معرفی کوهستان های ایران به جهان کمک کردند. گزارش های آنها از قله های دماوند، علمکوه و دنا، که در مجلات کوهنوردی اروپا منتشر شد، توجه کوهنوردان بین المللی را به ایران جلب کرد. این امر به ویژه در دهه های ۱۹۶۰و۱۹۷۰ میلادی، زمانی که ایران مقصدی محبوب برای کوهنوردان خارجی بود، اهمیت داشت.

۶. نتیجه گیری: میراث اتریش در ایران؛ از صعودهای تاریخی تا توسعه پایدار

کوهنوردان اتریشی، با دانش فنی، روحیه کاوشگری و احترام به فرهنگ ایرانی، نقش مهمی در کاوش و معرفی کوهستان های البرز و زاگرس ایفا کرده اند. از مطالعات علمی هانس بوبک در دهه ۱۹۳۰ تا تا صعودهای مدرن و تخصصی دیواره‌نوردان اتریشی در دهه‌های اخیر، حضور اتریشی ها نه تنها به شناخت بهتر جغرافیای ایران کمک کرده، بلکه پلی فرهنگی میان ایران و اتریش ایجاد کرده است. این فعالیت ها، که با صعود به قله های دماوند، علمکوه و دنا همراه بود، کوهستان های ایران را به عنوان مقصدی جهانی برای کوهنوردی معرفی کرد. همکاری های اتریش در پروژه هایی مانند ساخت تله کابین توچال نیز نشان دهنده تعهد این کشور به توسعه پایدار کوهنوردی در ایران است.

منابع و مآخذ:

- [۱].ویکیپدیا، دانشنامه آزاد، «البرز»: بررسی جغرافیایی و تاریخی رشتهکوه البرز.
- [۲].اسحاقپور، یوسف (۱۳۸۸). جغرافیای طبیعی ایران: کوهستانها و یخچال ها، تهران: انتشارات دمان: تحلیل جغرافیایی کوه های ایران.
- [۳].امیری، محمدحسن (۱۳۹۷). تاریخ کوهنوردی در ایران، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی: کتابی جامع درباره کوهنوردی در ایران.
- [۴].وبسایت موج کوه (۲۰۲۳). معرفی قله های ایران و تاریخچه کوهنوردی: اطلاعات درباره صعودهای خارجی در ایران.https://mojekooh.com
- [۵].دمرگان، ژاک (۱۹۳۳). جغرافیای ایران باستان: کوهستانها و یخچال ها: منبعی کلاسیک درباره کوه های ایران.
- [۶].آلرام، میشائل: پژوهش های جغرافیایی و باستان شناسی در آکادمی علوم اتریش.
- [۷].بورو، پیتر (۱۹۹۲). کوهستان های ایران: تاریخ و جغرافیا، نیویورک: انتشارات متروپولیتن: مطالعه ای درباره کوه های ایران.
- [۸].پایمان (فصلنامه فرهنگی): مقالات درباره کوهنوردی و همکاری های بین المللی در ایران.
- [۹]. وب سایت باشگاه توچال(۱۴۰۳). تاریخچه کوهنوردی در ایران، اطلاعات درباره ی شکل گیری ورزش کوهنوردی در ایران
- [۱۰].ویکیپدیا؛ دانشنامه ی آزاد، «تئودور کوتشی». اطلاعاتی در خصوص کوهنورد اتریشی در البرز

- [11] Kunsthistorisches Museum Wien. (n.d.). *Egyptian and Near Eastern Collection*. Retrieved May 18, 2024, from khm.at